

PREDGOVOR

DRUGOM IZDANJU

Od prvog izdanja ove knjige prošlo je sedam godina, ali glavne okolnosti događaja nisu se previše menjale. Uprkos tome, sudbina porodice Mašin i njima bliskih ljudi ne prestaje da izaziva istoričare da nastave istraživanja. Većina novih saznanja samo potvrđuje ono što su mi troje Mašinovih ispričali pre pisanja knjige. Zato sam svoj istiniti roman dopunio jedino stvarima koje nisam znao prilikom prvog pisanja, mada su neke od njih toliko narasle da su nastali čitavi pasaži i poglavlja.

Međutim, proširenju i pojašnjenju izvornog teksta najviše je doprinelo to što je Radek Mašin konačno čestito pročitao istiniti roman o sebi. Ispravio mi je faktografske netačnosti (poput redosleda svojih brakova), kao i izvesne omaške u pretpostavkama – nisam ni slutio da je, za razliku od svog brata Pepika, Radek svirao klavir i voleo klasičnu muziku.

Iz nekoliko prijatnih poseta Zdeni Mašinovoj poneo sam nove teme. Ona mi je u Olomoucu onako usput, u razgovoru, opisala sudbinu biste svog oca i način na koji je pobedila birokratiju koja se bavila restitucijom u Kolinu.

Ostale motive za proširenje teksta crpio sam iz literature o Mašinovima, koja ne prestaje da raste. Pepina ćerka Barbara pretražila je nemačke arhive i našla mnoštvo zanimljivih činjenica. U svojoj knjizi *Gauntlet* opisala je i platonsko učešće Mašinovih u prevratu koji je pripremao – ali ne i sproveo – prijatelj njihovog oca, general Vanjek. Nijedan od braće Mašin nije mi ovo pomenuo tokom naših razgovora. Kad sam upitao Pepika zašto mi to nikad nije rekao, odgovorio mi je na svoj vojnički strog način da ne razume zašto bi trebalo da govori o nečemu što se nije

ostvarilo. „Mene zanima jedino ono što se stvarno dogodilo, sve ostalo samo je šarena laža.”

Kad je reč o češkim izvorima, za dopunu ove knjige bila je važna istorijska antologija *Cesta na severozápad* (2010), koju je sastavio Petr Blažek. Odavno sam znao i iskoristio polazni tekst ove knjige, ali policijske i zatvorske fotografije prikupljene u knjizi – kao i prateći dokumenti iz policijskih, partijskih, debeovskih i ostalih arhiva – dale su mojim pretpostavkama i predstavama neočekivanu plastičnost.

Poslednji impuls za novo izdanje knjige bilo je poimanje lika Paula Tumela. U izvornom tekstu naivno sam se oslonio na to kako je o njegovom oprečnom delovanju u praškom abveru svrsishodno govorio general František Moravec i ostali rodoljubivi romantičari – književnost je u svojoj biti „šarena laža”, međutim, važnija od njene boje jeste njena aroma.

Prag, avgust 2011.

PREDGOVOR

O braći Mašin prvi put sam čuo od Miloša Formana, koji je u podjebradskoj gimnaziji sedeo u istoj klupi s budućim članom njihovog pokreta otpora – Zbinjekom Janatom. Postavši svestan toga koliko je ova priča fascinantna, i naslutivši da sudbina cele porodice oslikava srednjoevropsku povest dvadesetog veka, stupio sam u kontakt s Pepikom Mašinom. Počeli smo se sastajati i otvoreno razgovarati o svim neverovatnim doživljajima i iskustvima iz njegovog života.

S Pepikom sam se dogovorio da ću pokušati beletristički da obradim celu priču, pa mi je on jednog dana poslao neverovatnu kutiju punu papira. Osim dokumenata iz onog perioda, poput sudskih presuda, novinskih članaka, umrlica i zapisnika sa sastanaka komunističkog Politbiroa, u njoj je bio i Radekov izveštaj o saslušanjima u Bartolomejskoj iz 1951. godine, kao i hronološki zapis svih okolnosti bekstva preko Istočne Nemačke u oktobru 1953. godine. Ovaj spisak, koji su neposredno posle dramatičnih događaja sastavili Radek, Pepik i Milan Paumer, postao je okosnica knjige Ote Rambouseka *Jenom ne strach*. U kutiji sam pronašao i istorijsku studiju njihove sestre Zdene i njenog supruga Rudolfa Martina, u kojoj se govori o životu njihove majke Zdene Novakove Mašinove, bake Eme Svobodove Mašinove i ujaka Boreka Novaka. Zdena Mašinova i Rudolf Martin kasnije su ovo preradili u književnu formu i izdali pod nazivom *Čtyři české osudy*.

Prilikom svog sledećeg putovanja u Evropu, posredstvom Pepika sastao sam se i vodio podjednako zanimljiv razgovor s gospođom Zdenom i Rudolfom Martinom u Olomoucu, gde mi je gospođa Zdena poverila svoje obrađene isečke iz arhiva Državne bezbednosti, koji su zatim

pod nazivom *Jako objekt Státní bezpečnosti* postali posljednje poglavlje knjige *Čtyři české osudy*.

Na kraju sam nekoliko puta posetio i Radeka Mašina u Klivlendu, od kog sam doznao gomilu novih stvari, a onda i razjasnio ili odbacio najrazličitije pretpostavke.

Ujedno mi je Pavel Pobžislo iz Kolina slao razgovore koje je kao strastveni istraživač „slučaja Mašin” snimio s većinom njegovih živih aktera, uključujući Milana Paumera i Vladimira Hradeca. Bez ovoga bi knjiga *Za sada je dobro* bila potpuno drugačija.

Mašinovi su toliko izuzetna porodica da se za njihove živote interesovao čitav niz autora i filmadžija, te sam ja zahvalno crpio činjenice i saznanja, ali i krao ideje od Jaroslava Prohazke *Sestupme ke kořenům...!*, a posebno od Františka Langeru *Pes druhé roty*, Jaroslava Vozke *Hrdinové domácího odboje*, Jana Njemečka *Mašinové*, Volfanga Mitmana *Große Fälle der Volkspolizei*, uključujući i filmske dokumentarce Martina Vadasa.

Ipak, kamen temeljac ove knjige predstavljaju razgovori s braćom Mašin. Oni su mi predusretljivo odgovarali na mnoštvo drskih pitanja, što su se često odnosila na vrlo intimne stvari, možda baš zato što su znali da ću o njima i o celoj porodici pisati s divljenjem.

Istiniti roman je žanrovski paradoks, koji se drži činjenica koliko je to moguće, ali ih oblikuje po svom. I zato ovu knjigu smatram porodično-biografskim mitom o porodici Mašin i ljudima oko njih. Neizrečena osećanja i zaboravljene dijaloge romana, iz raznih nagoveštaja, iskonstruisao sam i izmislio, kako sam to činio pišući svoje „čiste” romane (sve mahom inspirisane takođe stvarnim događajima), ili pak autobiografije Miloša Formana, koji o našoj knjizi *Co já vím* duhovito kaže: „To je moj život – tako je to proživio Jan Novak”.

Zato se moram izviniti živim akterima događaja iz romana za sve ono čega se nisam setio i u čemu sam preterao, za sve što sam pojednostavio, ili obrnuto – za sve što sam shvatio previše romantično. Ali ionako je uvek sve drugačije nego što jeste i što je bilo.

Autor

Prolog

13. SEPTEMBAR 1951.

Istiniti roman odmotava se iz faktografskog kalema, a istina je da su na praškom Vaclavskom trgu Radek Mašin i Milan Paumer stopirali taksi. To je bilo za vreme hladnog rata, koji je svakog dana ostavljao za sobom mrtve. Ubijalo se u Koreji i u pograničnim oblastima, na saslušanjima koje je sprovodila Državna bezbednost i na gubilištima. Još jedna činjenica jeste to da je taj taksi bio zelena škoda tudor i da ga je vozio sedokosi Eduard Šulc, da je bilo pozno veče i da su ulične lampe gorele. Ali taj redosled utisaka, osećanja i misli u kom čovek proživljava prisutni trenutak već je u tom malom događaju odlepršao, pa ga ovaj roman mora ponovo stvoriti, mora se uživeti u gole činjenice i oslikati ih detaljima. Možda će onda priča opet biti viđena kao život, premda samo neobično i posredno, i tako ćemo reći da je umereno vlažno i da svetla uličnih lampi prigušuje žućkasta izmaglica. Zelena škoda zaustavlja se kod trotoara, ali Radek i Paumer uopšte ne ulaze, otvaraju vrata sa suvozačeve strane i preko praznog sedišta pitaju vozača može li ih odvesti u Hradec Kralove. To je nekih sto kilometara daleko, a uzeti taksi za takav put podrazumeva da imaš malo dublji džep. Zato Eduard Šulc pažljivo odmerava obojicu mladića. Radek, za koga je ostavljanje dobrog utiska mačji kašalj, mirno podnosi vozačev pogled. Visok je i plavook, svetle kose i atletske figure, a ima samo dvadeset i jednu godinu, tako da bi sad trebalo da dâ neko dobro objašnjenje. Što manje kaže, to bolje. Onda je najbolje da kaže nešto neodređeno: „Ne možemo birati. Ako do tri ne budemo u Hradecu, biće belaja.”

Taksista odmerava Paumera. Ovo deluje kao dobar poslič, a ovi momci nisu neki balavci, nose ispeglane košulje i kravate. Samo, odakle im toliko novca za bacanje? Imaju li ga uopšte? Može li im se verovati?

Nije teško pogoditi šta se taksisti vrzma po glavi. Radek vadi novčanik i prstom prelazi preko štosa novčanica. Eduard Šulc sleže ramenima. „U redu, momci, upadajte, kad vas već ti novci žuljaju u džepu.”

Taksi ubrzava, svetla klize po sjajnoj haubi... i za nekoliko minuta već su izvan centra Praga. Auto vijuga pored mračnih fabrika na praškoj periferiji, mladići ćute na zadnjem sedištu, čak ni međusobno ne razgovaraju a Šulcu pada na pamet da u takvoj situaciji ni njemu ne bi bilo do priče, jer ovi momci bacaju pravo bogatstvo, sigurno birajući između dva zla. Ali to već nije Šulcova briga, pa se opušta usredsređujući se na vožnju.

Kad ga posle sat vožnje Radek bude zamolio da stane nakratko jer je osetio mučninu, ne bi hteo da se ispovraća po autu, Šulc će nagaziti na kočnicu. Upravo su ušli u šumu kod Kerska i prošli mesto gde ih među stablima čeka Radekov mlađi brat Pepa Mašin. Ima devetnaest godina, a pod miškom steže punu torbu. Pažljivo je planirao čime da je napuni, u pitanju su alatke za današnju akciju, koje se sastoje od starog nemačkog pištolja P-38 kalibra 9 mm, teške gvozdene šipke, svilenog padobranskog konopca i flašice hloroforma.

I Radek kod sebe ima pištolj. Taksi je stao blago se zaljuljavši, Radek prislanja Šulcu na potiljak hladnu cev. „Šefe, izađite! Ništa vam se neće desiti ako uradite sve što vam kažem!”

Braća Mašin isplanirali su da uspavaju taksistu hloroformom, a zatim ga vežu padobranskim konopcem. Hloroform je sjajna stvar, Mašini su ga prethodno isprobali na sebi. Dovoljan je jedan dobar cug da čovek padne na zemlju kao pokošen. Međutim, njihov plan izjaloviće se čim Šulc primeti flašicu s hemikalijom. Naime, počće preklinjati Mašinoe da mu ništa ne daju. Navodno, boji se svake droge, ima slabo srce, pa bi bilo kakvo ošamućivanje značilo kraj za njega. U tom slučaju, bolje je da ga odmah ubiju.

Mašinoe se u ovome još ne snalaze, žao im je taksiste. „Ali, šefe”, pokušava Radek da umiri Šulca, „i za vas će biti bolje da vas ovde nađu vezanog. Inače bi mogli pomisliti da ste s nama”.

„Kako bolje? Kako bi to moglo biti za mene bolje, kad će me to ubiti?“, moljaka taksista. „Radite sa mnom šta hoćete, samo mi nemojte davati ništa da udišem!“ Odjednom Šulca počinje probadati u grudima, teško diše, čak gubi osećaj u levoj ruci, a pritom je to sve potpuno suvišno. Zašto ne bi mogao lepo tu presedeti celu noć? Ništa se neće desiti, ostaće ovde u žbunju sve do jutra. „Kunem se decom da nikad nikom neću pisnuti o ovome! Stvarno, ni reč!“ Zašto bi ih uopšte cinkario, biće im zahvalan za ostatak svog života.

Šulc nije ni za šta kriv, samo im se upleo u akciju. Na istom su brodu, a on sam je u klasnoj borbi buržoaska ništarija. Mašinovi svakako ne žele njemu da naude. Braća vraćaju posudicu s hlороformom nazad u džep, a Šulca samo vezuju za drvo. Pritom paze da mu ne prekinu cirkulaciju, a pre nego što potrče nazad u taksi, čak će zbunjeno promrmljati i jedno doviđenja.

Paumer je već seo za volan. Večeras on vozi, jedini od njih ima vozačku. Odmah sigurno kreće i pod punim gasom odlazi ka obližnjem gradiću. Cilj današnje akcije jeste nabavka pristojnog oružja.

Hlumec na Cidlini grad je s jednospratnim kućicama, kao stvoren za planiranu akciju. Stanica Službe narodne bezbednosti nalazi se u sporednoj ulici, u velikoj vili s raskošnom kapijom i vrtom. Radek je već pažljivo obišao mesto. Ulica je tiha i mračna, u stanici je samo jedan stražar na noćnoj straži. Zadatak im je da pod nekim izgovorom uđu u vilu i onesposobe policajca pendrekom, koji je Radek napravio od čeličnog štapa s gusenične trake oklopnog sovjetskog tenka T-34. Ume da ga sakrije u rukavu i spusti niz ruku u dlan. To je isprobao verovatno već sto puta. Uskoro će tom šipkom mlatnuti žandarma po glavi, koji će se onesvešćen srušiti, a onda će im ostati samo da nađu tih šest ganc novih mašinki koje je lokalna policija nedavno dobila.

Pepin zadatak je da čuva Radeku leđa. Praktično je tu kao obezbeđenje. Steže nemački pištolj koji su braća još za vreme rata zajedno uzela iz voza što je snabdevao Vermaht. Prošlo je mnogo vremena, bili su deca, ali otad ga čuvaju, a sad će im konačno i poslužiti.

U slabo osvetljenoj ulici u Hlumecu, Radek pokazuje mesto ispod razgranate krošnje oraha gde će Paumer parkirati škodu. Pošto je ugasio

svetla farova, izgledalo je kao da su se iznenada našli u tunelu. Radek i Pepa pažljivo zatvaraju vrata automobila, osvrćući se oko sebe. Hlumeč je već davno pao u san. Ni psi se ne čuju, baš kako i treba. Do policijske stanice ima nekoliko koraka; kapija na ogradi, ukrašena gvozdanim šiljcima, počinje da škripi. Do vrata vodi nekoliko betonskih stepenika, koje brzo pretrčavaju, a onda u mraku pred ulazom zastaju na tren da duboko udahnu. Bakelitno dugme zvončeta je okruglo, još ima vremena da se sve otkaže. Kad jednom pritisnu to plastično dugme, više nema povratka. Mašinovi se upravo spremaju da objave rat komunizmu, isto kao što bi to i njihov otac uradio. Jozef Mašin stariji bio je najveći heroj Češkog pokreta otpora za vreme Drugog svetskog rata. Organizovao je sabotaže i atentate, a njegovi sinovi odlučili su da se suprotstave komunizmu na isti način na koji se on borio s nacistima. Sad još jednom razmenjuju poglede... I šta ćemo, braco? Još uvek mogu sve otkazati i otići kući. Čehoslovačka živi u znaku ovce, jesu li Mašinovi stvarno drugačiji od ostalih? Sledećih nekoliko trenutaka zauvek će im promeniti život. Šta ćemo, idemo, zar ne?

U redu onda, hajde.

Hajdemo.

Za vratima je čovek u žandarskoj uniformi, srednjih godina. Zove se Oldžih Kašik i izučeni je kožar-štavljač. Nije dugo u policiji. Noćas je trebalo da bude kod kuće u krevetu, ali kolega se razboleo, pa su zamenili smene. Kašik otvara vrata na rezu i žmirkajući gleda u mladiće. Ne namerava da skine sigurnosni lanac na vratima, verovatno zbog propisa koji noćna straža treba da poštuje. Radek kreće s već spremljenom pričom. Kao bajagi nervira se jer su na železničkoj stanici ostavili privezan motor, ali kad su se vratili, nije ga bilo. Čak ni lanac nije ostao. Radek dobro glumi, izgleda kao da je stvarno ljut, a onda se Pepa ubacuje: „Proklete lopurde!”

„Dobro, uđite”. Kašik konačno skida lanac.

U hodniku na ulazu nalaze se troja zatvorena vrata i stepenište što vodi na sprat.

„Pričekajte ovde, odoh po nešto”, kaže Kašik, okrećući se ka stepeništu. Sad! Radek pušta gvozdenu šipku da mu sklizne iz rukava u dlan;

nema mesta za pristojan zamah, ali ne mora se mnogo naprezati – dovoljno je da svu snagu uloži u kratkotrajni udarac, to je snažan tresak. U tri lepe, šta je ovo! Umesto da ljosne, momak se okreće. Ovo je kao noćna mora, ovaj čovek upravo je dobio neverovatan udarac, a kao da ga ništa nije ni dotaklo – kako je to moguće? Štaviše, upravo pokušava da izvuče pištolj. Radek ga tresne još jednom, Kašik se malko zatetura. „Pazi!” Pepa izvlači iz džepa pištolj, a Kašik se bori s futrolom na boku. Šta sad, nema drugu opciju. Pepa povlači oroz: BAAAM! I još jednom: BAAAAM! U malom prostoru pucnji tutnje kao udari groma. Sigurno svi u Hlumeću čuju ovaj metež. Eh, da je samo to. Svetlo! U tri lepe, svetlo! Gore u kancelariji! „Tamo ima nekog!” Nešto je šušnulo, neki prigušeni zvuk, neki pokret. „Koji je ovo đavo bio?” Gore sigurno ima još žandara, šta bi drugo moglo biti. „Jesi čuo to? Zar nisi čuo nešto?”

„Da, mislim da ima nekoga!”

„Šta ćemo s tim prokletim puškama?”

„Pusti sad to, moramo brisati!”

„U redu, idemo!”

Aleluja! Paumer može konačno stisnuti gas. Sve vreme nervozno se znoji; čuo je puškaranje, koje je sigurno probudilo ceo grad, a Mašina nigde nema. Brojao je sekunde, borio se s porivom da nagazi i ode, a sad konačno, nakon večnosti čekanja, opet vidi obojicu braće. Konačno su istrčali iz žandarske stanice, konačno skaču u auto, konačno se Paumer može odlepiti od trotoara, konačno može odjuriti na maksimum obrtaja, konačno leti odatle, konačno su za njima poslednje kuće, konačno su opet stabla pored puta, konačno je svuda okolo mrak, konačno, konačno, konačno.

Početak pedesetih godina u Čehoslovačkoj je bilo malo automobila u privatnom vlasništvu – zato su morali otići taksu. Međutim, sad im prazne ulice idu naruku. Paumer drži ciglu na gasu, u krivinama auto proklizava celom širinom asfaltirane površine. „Jebote, uspori, čoveče! Nigde ne gori!”

Jure nazad kroz šumu blizu Kerska, pod stablima je noć crna poput katrana. Najednom, svetla farova obasjaše pokret. Po ivici puta skakuće